

Konvencija o pravima djeteta

Distribucija: Opća
6. prosinca 2016.

Izvorni jezik: engleski
(Prijevod Ureda pravobraniteljice za djecu)

Odbor za prava djeteta

Opći komentar br. 20 (2016.) o provedbi prava djeteta tijekom adolescencije

*Drugo ponovno izdanje zbog tehničkih razloga (20. siječnja 2017.)

GE.16-21563 (E)

Please recycle

Sadržaj

- I. Uvod
- II. Ciljevi
- III. Razlozi zbog kojih se treba usredotočiti na adolescente
 - A. Pravo na razvoj
 - B. Nediskriminacija
 - C. Najbolji interesi
 - D. Pravo djeteta da bude saslušano i pravo djeteta na sudjelovanje
- V. Adolescenti na koje treba obratiti posebnu pozornost
- VI. Opće mjere za provedbu
- VII. Definicija djeteta
- VIII. Građanska prava i slobode
- IX. Nasilje na djecom
- X. Obiteljsko okruženje i alternativna skrb
- XI. Osnovno zdravlje i dobrobit
- XII. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti
- XIII. Posebne zaštitne mjere
- XIV. Međunarodna suradnja
- XV. Diseminacija

I. Uvod

1. Konvencija o pravima djeteta definira dijete kao svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina, osim ako se prema zakonu koji se primjenjuje na dijete, punoljetnost ne stječe ranije, i naglašava da države trebaju poštovati prava sadržana u Konvenciji i osigurati ih svakom djetetu u svojim jurisdikcijama bez ikakve diskriminacije. Iako Konvencija priznaje prava svim osobama mlađim od osamnaest godina, u provedbi prava treba uzeti u obzir razvoj djece i njihove razvojne sposobnosti. Pristupi kojima se osigurava ostvarenje prava adolescenata znatno se razlikuju od onih koji su usvojeni za mlađu djecu.

2. Adolescencija je životno razdoblje obilježeno povećanjem mogućnosti, sposobnost, aspiracija, energije i kreativnosti, ali i razdoblje velike osjetljivosti. Adolescenti su veoma važni i vrijedni nositelji promjena koji mogu pozitivno pridonijeti svojim obiteljima, lokalnim zajednicama i zemljama. Adolescenti u cijelom svijetu pozitivno djeluju na mnogim područjima, uključujući zdravstvene i obrazovne kampanje, obiteljsku potporu, vršnjačko obrazovanje, inicijative za razvoj lokalnih zajednica, sudjelovanje u proračunskom procesu i umjetnosti, te pridonose miru, ljudskim pravima, održivosti okoliša i klimatskoj pravdi. Mnogi su adolescenti predvodnici u digitalnim i društvenim medijima, koji postaju sve važniji za njihovo obrazovanje, kulturu i društvene mreže, i imaju potencijala za politički angažman i nadziranje ispunjavanja odgovornosti.

3. Odbor primjećuje da je taj potencijal adolescenata uvelike ugrožen jer države stranke ne znaju koje su mjere potrebne da bi se adolescentima omogućilo uživanje njihovih prava niti ulažu u te mjere. U većini zemalja nisu dostupni podaci razvrstani prema dobi, spolu i invalidnosti na temelju kojih se kreira politika, uočavaju propusti i dodjeljuju odgovarajuća sredstva za adolescente. Generičke politike namijenjene djeci ili mladim ljudima često ne zadovoljavaju raznovrsne potrebe adolescenata i ne uspijevaju jamčiti ostvarenje njihovih prava. Neaktivnost i propusti uzrokuju velike gubitke: temelji za emocionalnu sigurnost, zdravlje, seksualnost, obrazovanje, vještine, otpornost i razumijevanje prava koji se izgrađuju u adolescenciji imat će duboke posljedice ne samo za optimalan razvoj svakog adolescenta nego i za sadašnji i budući društveni i gospodarski razvoj.

4. U ovom Općem komentaru Odbor daje smjernice državama u vezi s mjerama kojima se osigurava ostvarenje prava djece tijekom adolescencije imajući pritom u vidu Program održivog razvoja do 2030. Odbor naglašava važnost pristupa utemeljenog na ljudskim pravima koji uključuje priznavanje i poštovanje digniteta i djelovanja adolescenata; njihovo osnaživanje, građansko djelovanje i aktivno sudjelovanje u njihovim vlastitim životima; promicanje optimalnog zdravlja, dobiti i razvoja te opredjeljenje za promicanje, zaštitu i ostvarenje njihovih ljudskih prava, bez ikakve diskriminacije.

5. Odbor priznaje da adolescenciju nije lako definirati i da djeca sazrijevaju u različitoj dobi. Djevojke i mladići ulaze u pubertet u različitoj dobi, a različite moždane funkcije sazrijevaju u različito vrijeme. Na proces prelaska iz djetinjstva u odraslu dob utječe kontekst i okolina, što se očituje u vrlo raznolikim kulturno uvjetovanim očekivanjima od adolescenata u nacionalnim zakonodavstvima, koja određuju različita vremena početka bavljenja aktivnostima odraslih, i u međunarodnim tijelima, koja za definiciju adolescencije rabe različite dobne raspone. Stoga ovaj Opći komentar nema za cilj definirati adolescenciju, nego se, radi dosljednosti u prikupljanju podataka, usredotočuje na razdoblje djetinjstva od desete godine života do osamnaestog rođendana.¹

6. Odbor navodi da su neki njegovi opći komentari vrlo važni za adolescente, a poglavito oni koji se odnose na zdravlje i razvoj adolescenata, HIV/AIDS, iskorjenjivanje postupaka štetnih za žene i djecu, na djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja te maloljetničko pravosuđe. Odbor naglašava da su za adolescente posebno važne preporuke izdane na Dan opće rasprave o digitalnim medijima i dječjim pravima. Svrha je ovog Općeg

¹ Vidi www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

komentara da prikaže kako treba razumjeti Konvenciju u cjelini i kako je treba provoditi u odnosu na sve adolescente pa ga zato treba čitati zajedno s drugim općim komentarima i dokumentima usvojenima na Dan opće rasprave.

II. Ciljevi

7. Ovaj Opći komentar ima sljedeće ciljeve:

(a) dati državama smjernice u vezi sa zakonima, politikama i službama kojima se unapređuje sveobuhvatan razvoj adolescenata u skladu s ostvarenjem njihovih prava;

(b) podići svijest o mogućnostima koje adolescencija pruža i izazovima koje postavlja;

(c) povećati razumijevanje i uvažavanje razvojnih sposobnosti adolescenata te posljedica koje one imaju za ostvarenje njihovih prava;

(d) dati poticaj za povećanje vidljivosti adolescenata i svijesti o njima te za ulaganja kojima će im se omogućiti da ostvaruju svoja prava tijekom cijelog života.

III. Razlozi zbog kojih se treba usredotočiti na adolescente

8. Odbor skreće pozornost državama na ozbiljne razloge za usredotočenost na adolescente radi ostvarenja njihovih prava, povećanja njihovog mogućeg doprinosa pozitivnim i naprednim društvenim promjenama te savladavanja izazova s kojima se suočavaju pri prelasku iz djetinjstva u odraslu dob u svijetu kojega karakterizira rastuća globalizacija i složenost.

9. Adolescenti doživljavaju ubrzane promjene u razvoju. Važnost razvojnih promjena u adolescenciji nije još tako općenito priznata kao važnost promjena u ranoj životnoj dobi. Adolescencija je posebno važna faza ljudskog razvoja koju karakteriziraju ubrzan razvoj mozga i tjelesni rast, poboljšanje kognitivnih sposobnosti, početak puberteta i svijesti o spolu te nastanak novih sposobnosti, snaga i vještina. Prelazeći iz stanja potpune ovisnosti u stanje veće neovisnosti, adolescenti imaju sve veća očekivanja od svoje uloge u društvu i odnosa s vršnjacima.

U drugom desetljeću života djeca počinju istraživati i izgrađivati vlastiti individualni i kolektivni identitet na osnovi složene interakcije sa svojom obitelji i kulturnom povijesti, doživljavajući da se u njima rađa nova slika o sebi, što često izražavaju kroz jezik, umjetnosti i kulturu – i kao pojedinci i kroz druženje sa svojim vršnjacima. Za mnoge je adolescente taj proces usko povezan s digitalnim okruženjem i njihovo ga sudjelovanje u tom okruženju uvelike determinira i snažno na njega utječe. Za adolescente je proces izgradnje i izražavanja identiteta vrlo složen jer su oni spona između manjinske i dominirajuće kulture.

Adolescencija kao dio životnog tijeka

10. Da bi se osigurao optimalan razvoj svakog djeteta u djetinjstvu treba prepoznati utjecaj koje pojedina životna razdoblja imaju na faze koje slijede. Adolescencija je sama za sebe dragocjeno razdoblje djetinjstva, ali je također i presudno prijelazno razdoblje u kojemu se stvaraju mogućnosti za poboljšanje životnih prilika. Pozitivne intervencije i iskustva u ranom djetinjstvu olakšavaju optimalan razvoj u razdoblju kad mala djeca postaju adolescenti.² Međutim, svako ulaganje u mlade ljude može biti uzaludno ako se i njihovim pravima tijekom adolescencije ne posveti odgovarajuća pozornost. Nadalje, pružanjem pozitivnih i poticajnih mogućnosti mogu se neutralizirati neke posljedice štete pretrpljene u ranom djetinjstvu i tako stvoriti otpornost kojom će se umanjiti šteta u budućnosti. Odbor zato naglašava važnost perspektive životnog tijeka.

² Vidi Opći komentar br. 7 (2005.) o provedbi prava djeteta u ranom djetinjstvu, stavak 8.

Izloženost rizicima okoline

11. Ulazak u adolescenciju ponekad podrazumijeva izloženost nizu rizika, koji se u digitalnom okružju povećavaju ili pogoršavaju, uključujući uporabu psihoaktivnih tvari i ovisnost, nasilje i zlostavljanje, seksualno i ekonomsko iskorištavanje, trgovanje ljudima, migraciju, radikalizaciju ili vrbovanje u bande ili paravojne postrojbe. Adolescenti koji se bliže odrasloj dobi trebaju odgovarajuće obrazovanje i potporu za suočavanje s lokalnim i globalnim problemima u koje se ubrajaju siromaštvo i neravnopravnost, diskriminacija, klimatske promjene i uništavanje okoliša, urbanizacija i migracija, društva koja stare, inzistiranje okoline na postizanju dobrog uspjeha u školi te eskalacija humanitarnih i sigurnosnih kriza. Odrastanje u društvima koje zbog učestalih globalnih migracija karakterizira povećana heterogenost i multietničnost zahtijeva i veće sposobnosti za razumijevanje, toleranciju i suživot. Treba uložiti u mjere kojima će se povećati sposobnosti adolescenata da prevladaju ili umanje te probleme, riješiti pitanje društvenih čimbenika koji uzrokuju isključivanje i marginalizaciju adolescenata i osposobiti adolescente da se suoče sa zahtjevnim i promjenjivim socijalnim, gospodarskim i digitalnim okružjem.

Razdoblje zdravstvenih rizika

12. Iako adolescentsku dob općenito karakterizira relativno niska smrtnost u odnosu na druge dobne skupine, u adolescenciji također postoji rizik od smrti i bolesti, među ostalim i zbog uzroka koji se mogu spriječiti, poput porođaja, nesigurnih pobačaja, prometnih nesreća, spolno prenosivih infekcija, uključujući HIV, međusobnih ozljeda, teškoća s mentalnim zdravljem i samoubojstva, a koji su povezani s određenim tipovima ponašanja i zahtijevaju međusektorsku suradnju.

IV. Opća načela Konvencije

13. Proces provedbe treba promatrati u odnosu na opća načela Konvencije koja pružaju smjernice za određivanje mjera kojima se jamči ostvarenje prava djece tijekom adolescencije.

A. Pravo na razvoj

Pozitivan i cjelovit pristup

14. Odbor naglašava da je važno vrednovati adolescenciju i njezine karakteristike kao pozitivnu razvojnu fazu djetinjstva. Odbor izražava žaljenje zbog toga što se adolescenciji često pripisuju negativne karakteristike, što rezultira intervencijama i uslugama koje su ograničene i usmjerene na probleme, a ne opredjeljenjem za stvaranje optimalnog okružja u kojemu bi se adolescentima jamčila njihova prava i poticao razvoj njihovih tjelesnih, psiholoških, duhovnih, socijalnih, emocionalnih, kognitivnih, kulturnih i ekonomskih sposobnosti.

15. Zajedno s nedržavnim akterima, države trebaju, kroz dijalog s adolescentima i uz njihovo sudjelovanje, poticati stvaranje okružja u kojemu se prepoznaje stvarna vrijednost adolescencije i uvesti mjere kojima će adolescentima pomoći da napreduju, istražuju svoj identitet u nastajanju, svoja uvjerenja, svoju seksualnost i svoje mogućnosti, pronađu ravnotežu između rizika i sigurnosti, izgrade sposobnosti za donošenje samostalnih, utemeljenih i pozitivnih odluka i životnih odabira i tako uspješno prebrode ulazak u odraslu dob. Potreban je pristup koji se zasniva na prednostima i prepoznaje doprinos koji adolescenti mogu dati svom vlastitom životu i životima drugih, uklanjajući pritom postojeće prepreke.

16. U čimbenike za koje je poznato da pridonose otpornosti i zdravom razvoju adolescenata ubrajaju se: (a) bliski odnosi s najvažnijim odraslim osobama i potpora tih

osoba; (b) mogućnosti za sudjelovanje i odlučivanje; (c) vještine rješavanja problema i suočavanja s poteškoćama; (d) sigurna i zdrava lokalna sredina; (e) poštovanje individualnosti; (f) mogućnosti za stvaranje i održavanje prijateljstava. Odbor naglašava da će nadogradnjom i iskorištavanjem tih društvenih vrijednosti adolescenti povećati svoje sposobnosti da pridonose ostvarenju svojih prava, među ostalim i održavanjem dobrog tjelesnog i mentalnog zdravlja, izbjegavanjem rizičnog ponašanja, savladavanjem nepravilnosti, postizanjem dobrog uspjeha u školi, pokazivanjem tolerancije, stvaranjem prijateljstava i preuzimanjem predvodničke uloge.

Poštovanje razvojnih sposobnosti

17. U članku 5. Konvencije od roditelja se zahtijeva da djetetu osiguraju usmjeravanje i vođenje na način koji je u skladu s njegovim razvojnim sposobnostima. Odbor definira razvojne sposobnosti kao osnovno načelo koje se odnosi na proces sazrijevanja i učenja kroz koji djeca postupno stječu kompetencije, šire spoznaje³ i sve se više osposobljavaju za preuzimanje odgovornosti i ostvarenje svojih prava. Što dijete bude više znalo i razumjelo, navodi Odbor, to će se roditeljsko usmjeravanje i vođenje sve više pretvarati u napominjanje i postupno će se ostvariti ravnopravna razmjena mišljenja.⁴

18. Odbor naglašava da pravo na ostvarivanje sve veće odgovornosti ne oslobađa države obveze da jamče zaštitu.⁵ Budući da postupno gube zaštitu obitelji ili druge skrbeničke sredine, a uz to su i relativno neiskusni i nemoćni, adolescenti mogu postati izloženi povredama svojih prava. Odbor naglašava da će zaštita biti učinkovitija ako se adolescente nauči da prepoznaju moguće rizike i ako se izrade i provedu programi za njihovo smanjenje. Zajamči li im se pravo da budu saslušani, da se suprotstave povredama svojih prava i da zatraže pravnu zaštitu, adolescentima će se omogućiti da progresivno djeluju u svrhu svoje zaštite.

19. U nastojanjima da se stvori odgovarajuća ravnoteža između poštovanja razvojnih sposobnosti adolescenata i primjerenih razina zaštite, treba uzeti u obzir niz čimbenika koji utječu na odlučivanje, uključujući razinu rizika, potencijal za iskorištavanje, poznavanje razvoja adolescenata, svijest o tome da se sposobnost i razumijevanje ne razvijaju uvijek podjednako u svim područjima i priznanje individualnog iskustva i sposobnosti.

B. Nediskriminacija

20. Odbor je utvrdio različite oblike diskriminacije, od kojih mnogi imaju posebne implikacije u adolescenciji i zahtijevaju međupodručnu analizu i ciljane cjelovite mjere.⁶ Sama adolescencija može biti izvor diskriminacije. Tijekom tog razdoblja adolescenti se ponekad smatraju opasnim i neprijateljski raspoloženim, zatvaraju se, iskorištavaju ili izlažu nasilju isključivo zbog svoga statusa. Paradoks je da se također često smatraju nekompetentnim i nesposobnim za odlučivanje o vlastitom životu. Odbor potiče države da osiguraju da se sva prava svakog adolescenta i adolescentice jednako poštuju i štite te da uvedu sveobuhvatne i odgovarajuće afirmativne mjere za ublažavanje ili uklanjanje stanja koje rezultira izravnom ili neizravnom diskriminacijom bilo koje skupine adolescenata po bilo kojoj osnovi.⁷ Države se podsjećaju da neće svako različito postupanje predstavljati diskriminaciju ako se postupaju prema razumnim i objektivnim kriterijima sa svrhom koja je legitima prema Konvenciji.⁸

³ Ibid., stavak 17.

⁴ Vidi Opći komentar br. 12 (2009.) o pravu djeteta da bude saslušano, stavak 84.

⁵ Vidi npr. članke 32. do 39. Konvencije.

⁶ Vidi www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAWMandate.pdf.

⁷ Vidi Opći komentar br. 5 (2003.) o općim mjerama za provedbu Konvencije, stavak 12.

⁸ Vidi Opći komentar br. 18 (1989.) Odbora za ljudska prava o nediskriminaciji, stavak 147.

C. Najbolji interesi

21. Pravo djeteta da njegovi najbolji interesi imaju prednost materijalno je pravo, interpretativno pravno načelo i pravilo postupanja, a odnosi se i na djecu pojedinačno i na skupine djece.⁹ Sve mjere provedbe Konvencije, uključujući zakone, politike, ekonomske i socijalne planove, odluke i proračunske odluke, trebaju biti u suglasnosti s postupcima kojima se osigurava da najbolji interesi djece, uključujući adolescente, imaju prednost u svim akcijama koje se na njih odnose. S obzirom na svoj Opći komentar br. 14 (2013.) o obveznom davanju prednosti najboljem interesu djeteta, Odbor naglašava da pri određivanju najboljih interesa treba uzeti u obzir mišljenje djece, u skladu s njihovim razvojnim sposobnostima¹⁰ i vodeći računa o njihovim karakteristikama. Države stranke trebaju osigurati da se mišljenja adolescenata uvažavaju u skladu s njihovim intelektualnim razvojem i sazrijevanjem.

D. Pravo djeteta da bude saslušano i pravo djeteta na sudjelovanje

22. U skladu s člankom 12. Konvencije, države stranke trebaju uvesti mjere kojima se adolescentima jamči pravo na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja se na njih odnose, u skladu s njihovom dobi i zrelosti, i osigurati da se to mišljenje uvažava, primjerice, u odlukama koje se odnose na njihovo obrazovanje, zdravlje, seksualnost, obiteljski život te sudske i administrativne postupke. Države trebaju osigurati da adolescenti budu uključeni u izradu, provedbu i praćenje svih relevantnih zakona, politika, usluga i programa koji utječu na njihov život, u školi te na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini.¹¹ Internetsko okružje pruža sve više mogućnosti za povećanje i proširenje njihova angažmana. Uz te mjere treba uvesti sigurne i pristupačne mehanizme za pritužbe i pravnu zaštitu, ovlaštene za odlučivanje o žalbama adolescenata, i omogućiti pristup subvencioniranim ili besplatnim pravnim uslugama ili drugoj odgovarajućoj pomoći.

23. Odbor naglašava važnost sudjelovanja radi političkog građanskog angažmana koji omogućuje adolescentima da pregovaraju o ostvarenju svojih prava i zagovaraju njihovo ostvarenje, smatrajući države odgovornima. Države trebaju donijeti politike kojima će povećati mogućnosti za političko sudjelovanje u cilju aktivnog građanskog djelovanja. Adolescenti se mogu povezati sa svojim vršnjacima, uključiti u političke procese i povećati subjektivan osjećaj djelovanja pri utemeljenom odlučivanju i odabiranju, pa im zato treba pomoći da osnuju organizacije pomoću kojih mogu sudjelovati u različitim sredinama, uključujući digitalne medije. Ako države odluče sniziti glasačku dob ispod osamnaest godina, trebaju uložiti u mjere, među ostalim i u obrazovanje o građanskom djelovanju i ljudskim pravima, kojima će pomoći adolescentima da razumiju, prepoznaju i ispune svoju ulogu aktivnih građana te trebaju prepoznati i ukloniti prepreke za njihov angažman i sudjelovanje.

24. Odbor navodi da je za adolescente i njihovo uživanje prava na sudjelovanje važno da odrasli to pravo razumiju i da ga budu svjesni te potiče države da ulažu u obuku i senzibiliziranje roditelja i skrbnika, stručnjaka koji rade s adolescentima, kreatora politika i donositelja odluka. Roditeljima treba pružiti potporu i omogućiti im da postanu mentori i moderatori kako bi adolescenti mogli preuzeti veću odgovornost za svoj život i živote onih koji su im bliski.

⁹ Vidi Opći komentar br. 14 (2013.) o obveznom davanju prednosti najboljem interesu djeteta, stavak 6.

¹⁰ Vidi Opći komentar br. 12, stavci 70. do 74. i Opći komentar br. 14, stavci 43. do 45.

¹¹ Vidi Opći komentar br. 12, stavak 27.

V. Adolescenti na koje treba obratiti posebnu pozornost

25. Neke skupine adolescenata mogu biti osobito podložne višestrukim rizicima i povredama svojih prava, uključujući diskriminaciju i socijalnu isključenost. U svim odlukama vezanim uz zakone, politike i programe koji su usmjereni na adolescente treba razmotriti povrede prava u odnosu na ukupno negativno djelovanje koje imaju na adolescente čija se prava krše.

Djevojke

26. Neravnopravnost spolova u adolescenciji postaje izraženija. Sve su učestalije manifestacije diskriminacije, neravnopravnosti i stereotipova o djevojkama, što rezultira još težim povredama njihovih prava, uključujući dječji brak i prisilni brak, preuranjenu trudnoću, genitalno sakaćenje žena, rodno zasnovano fizičko, psihičko i seksualno nasilje, zlostavljanje, iskorištavanje i trgovinu ljudima.¹² Kulturne norme prema kojima se djevojkama pripisuje niži status povećavaju vjerojatnost zadržavanja u kućanstvu, nedostupnosti srednjeg i visokog obrazovanja, ograničavanja mogućnosti za slobodne aktivnosti, sport, rekreaciju i stjecanje prihoda, nemogućnosti pristupa kulturi i umjetnosti te opterećenja kućanskim obvezama i odgovornostima za brigu o djeci. U mnogim se zemljama djevojke žale na to da su lošijeg zdravlja i da imaju manje životnog zadovoljstva nego mladići, a ta se razlika s godinama povećava.

27. Države trebaju uložiti u proaktivne mjere za promicanje osnaživanja djevojaka, suzbijanje patrijarhalnih i drugih štetnih rodni obrazaca i stereotipova te u zakonske reforme za uklanjanje izravne i neizravne diskriminacije djevojaka, surađujući pritom sa svim dionicima, uključujući civilno društvo, žene i muškarce, plemenske i vjerske vođe te same adolescente. Svi zakoni, politike i programi trebaju sadržavati eksplicitne mjere kojima se djevojkama jamče jednaka prava kao i mladićima.

Mladići

28. Tradicionalni koncepti maskuliniteta i rodni normi vezanih uz nasilje i dominaciju mogu ugroziti prava mladića. U to se ubraja nametanje štetnih inicijacijskih rituala, izlaganje nasilju, organiziranje u bande, prisilno uključivanje u paravojne postrojbe i ekstremističke skupine te trgovina ljudima. Nadalje, poricanje osjetljivosti mladića prema fizičkom i seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju često stvara značajne prepreke za njihov pristup informacijama, proizvodima i uslugama vezanim uz spolno i reproduktivno zdravlje iz čega proizlazi nedostatak služba za zaštitu.

29. Odbor potiče države da uvedu mjere za ukidanje tih povreda prava i zalaže se za suzbijanje negativne percepcije o mladićima, promicanje pozitivne maskuliniteta, prevladavanje kulturnih norma zasnovanih na mačizmu i unapređenje prepoznavanja rodne dimenzije zlostavljanja koje mladići doživljavaju. Države također trebaju shvatiti važnost uključivanja mladića i muškaraca, kao djevojaka i žena, u sve mjere za ostvarenje ravnopravnosti spolova.

Adolescenti s teškoćama u razvoju

30. Odbor je već ranije naglasio da se mnoga djeca s teškoćama u razvoju suočavaju s mnogim predrasudama, isključivanjem, socijalnom izolacijom i diskriminacijom.¹³ U mnogim državama adolescentima s teškoćama u razvoju obično se ne pružaju jednake mogućnosti kao ostalim adolescentima. Ponekad im se ne dopušta sudjelovanje u društvenim, kulturnim i vjerskim ceremonijama. Velikom broju njih uskraćen je pristup srednjem ili visokom obrazovanju ili strukovnoj izobrazbi, pa ne mogu steći socijalne, obrazovne i ekonomske vještine koje su im potrebne da bi se zaposlili i oslobodili se

¹² Vidi A/HRC/26/22, 21.

¹³ Vidi Opći komentar br. 9 (2006.) o pravima djece s invaliditetom, stavci 8. do 10.

siromaštva. Često im se uskraćuje pristup informacijama i uslugama vezanim uz spolno i reproduktivno zdravlje, a ponekad ih se podvrgava prisilnoj sterilizaciji ili kontracepciji, čime se izravno krše njihova prava, uz to što ih se muči ili maltretira.¹⁴ Adolescenti s teškoćama u razvoju vrlo su često izloženi fizičkom i seksualnom zlostavljanju te riziku dječjeg ili prisilnog braka, a po pravilu im je uskraćen pristup pravosuđu ili pravnoj zaštiti.¹⁵

31. Države stranke trebaju uvesti mjere pomoću kojih će premostiti te prepreke, zajamčiti jednako poštovanje prava adolescenata s teškoćama u razvoju, promicati njihovu punu uključenost i olakšati im prijelaz iz adolescencije u odraslu dob, u skladu s člankom 23. Konvencije i preporukama iz Općeg komentara br. 9 (2006.) o pravima djece s invaliditetom. Osim toga, adolescentima s teškoćama u razvoju treba pružiti mogućnost za potpomognuto odlučivanje da bi im se olakšalo aktivno sudjelovanje u vezi sa svim pitanjima koja se na njih odnose.

Adolescentice lezbijke i gej, biseksualni, transrodni i interseksualni adolescenti

32. Adolescentice lezbijke i gej, biseksualni, transrodni i interseksualni adolescenti često su izloženi progonu, uključujući zlostavljanje i nasilje, stigmatizaciju, diskriminaciju, vršnjačko nasilje i isključivanje iz obrazovnih programa i programa strukovne izobrazbe, nemaju podršku ni obitelji ni društva niti imaju pristup službama i informacijama vezanim uz spolno i reproduktivno zdravlje.¹⁶ U ekstremnim slučajevima izloženi su seksualnim napadima i silovanju, što ponekad ima i smrtne posljedice. Ta se iskustva povezuju s niskim samopoštovanjem, višim stopama depresije, samoubojstvima i beskućništvom.¹⁷

33. Odbor naglašava da svi adolescenti imaju pravo na slobodu izražavanja i na poštovanje svog fizičkog i psihološkog integriteta, rodnog identiteta i novonastale neovisnosti. Odbor osuđuje nametanje takozvanih "tretmana" kojima se pokušava utjecati na promjenu spolnog opredjeljenja i prisilnih kirurških zahvata ili liječenja interseksualnih adolescenata. Odbor potiče države da ukinu takvu praksu, opozovu sve zakone kojima se kriminaliziraju ili na neki drugi način diskriminiraju pojedinci na osnovi njihovog spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta ili interseksualnog statusa i da donesu zakone kojima se zabranjuje diskriminacija na tim osnovama. Države također trebaju učinkovito štititi sve adolescentice lezbijke i gej, biseksualne, transrodne i interseksualne adolescentate od svih oblika nasilja, diskriminacije ili vršnjačkog nasilja tako što će osvješčivati javnost i provoditi sigurnosne i poticajne mjere.

Adolescenti pripadnici manjina i autohtonih skupina

34. Manjak pozornosti i poštovanja za kulture, vrijednosti i viziju svijeta adolescenata pripadnika manjina i autohtonih skupina može uzrokovati diskriminaciju, socijalnu isključenost, marginalizaciju i isključenost iz javnog prostora. Time se povećava podložnost tih adolescenata siromaštvu, socijalnoj nepravdi i problemima s mentalnim zdravljem, što uzrokuje nerazmjerno visoke stope samoubojstava, loše obrazovne rezultate i visoke stope zatvaranja u kaznenopravnom sustavu.

35. Odbor potiče države stranke da uvedu poticajne mjere za adolescente pripadnike manjina i autohtonih skupina, obraćajući pritom posebnu pozornost na adolescentice, kojima će im omogućiti da uživaju svoj kulturni identitet i da crpe snagu iz svoje kulture kako bi mogli aktivno pridonositi svojoj obitelji i lokalnoj zajednici. Države pritom trebaju

¹⁴ Vidi A/HRC/22/53.

¹⁵ Vidi A/66/230, stavci 44. do 49.

¹⁶ Vidi izjavu od 13. svibnja 2015. Odbora za prava djeteta, mehanizama za ljudska prava UN-a i regionalnih mehanizama za ljudska prava, dostupnu na adresi: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E.

¹⁷ Ibid.

uzeti u obzir sveobuhvatne preporuke iz Općeg komentara br. 11 (2009.) o autohtonoj djeci i njihovim pravima u skladu s Konvencijom.

VI. Opće mjere za provedbu

36. U skladu s Općim komentarom br. 5 (2003.) o općim mjerama za provedbu Konvencije (članak 4., članak 42. i članak 44. stavak 6.) i Općim komentarom br. 19 (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava (članak 4.), Odbor skreće pozornost na obveze država stranaka da provedu sljedeće mjere za uspostavljanje okvira za ostvarenje prava djece tijekom adolescencije. Iskustvo i stajališta samih adolescenata treba u cijelosti prihvatiti i ozbiljno uzeti u obzir u razvoju svih tih mjera, koje uključuju:

(a) Sveobuhvatne i višesektorske nacionalne strategije zasnovane na Konvenciji, usmjerene na adolescente, za rješavanje strukturnih socijalnih i ekonomskih uzroka povreda prava s kojima se adolescenti suočavaju i osiguranje koordiniranog pristupa u svim ministarstvima.

(b) Nadzor nad provedbom kojim se osigurava poštovanje prava adolescenata u zakonima, politikama i službama.

(c) Prikupljanje podataka razvrstanih barem prema dobi, spolu, invaliditetu, etničkom podrijetlu i društvenoekonomskim uvjetima kako bi se dobila jasna slika o životu adolescenata; Odbor preporučuje da se države sporazume o zajedničkim pokazateljima na osnovi kojih će pratiti napredak u provedbi prava adolescenata.

(d) Transparentne proračunske obveze kako bi se osiguralo da se na odgovarajući način vodi računa o adolescentima pri usklađivanju konkurentnih prioriteta potrošnje s udovoljavanjem načelima dostatnosti, učinkovitosti, optimalnosti i jednakosti.

(e) Izobrazbu svih stručnjaka koji rade s adolescentima ili za njih u vezi s Konvencijom i obvezama koje iz nje proizlaze, s posebnim naglaskom na kompetencijama koje su potrebne za rad s adolescentima s obzirom na njihove razvojne sposobnosti.

(f) Širenje dostupnih informacija o dječjim pravima i načinu njihova ostvarenja kroz, među ostalim, školski kurikulum, medije, uključujući digitalne medije, i informativne materijale za javnost, uz posebno nastojanje da one dopru do marginaliziranih adolescenata.

VII. Definicija djeteta

37. Konvencijom se zabranjuje svaka rodna diskriminacija, a dobe granice trebaju biti jednake i za djevojke i mladiće.

38. Države trebaju preispitati ili uvesti zakone kojima se priznaje pravo adolescenata da preuzimaju sve veću odgovornost za odluke koje se odnose na njihov život. Odbor preporučuje da države uvedu najniže dobne granice za stjecanje punoljetnosti, u skladu s pravom na zaštitu, načelom najboljih interesa i poštovanjem razvojnih sposobnosti adolescenata. Na primjer, pri određivanju dobnih granica treba priznati pravo na odlučivanje o zdravstvenim uslugama ili liječenju, pristanak na posvojenje, promjenu imena ili prijavu obiteljskim sudovima. U svim slučajevima treba priznati pravo svakom djetetu mlađem od te najniže dobi koje pokazuje zadovoljavajuću upućenost da može dati ili uskratiti pristanak. Od adolescenata treba dobiti dobrovoljan i informiran pristanak bez obzira na to zahtijeva li se za liječenje ili postupak pristanak roditelja ili skrbnika. Također treba razmotriti uvođenje pravne pretpostavke o sposobnosti adolescenata da zatraže i da imaju pristup preventivnim ili vremenski osjetljivim proizvodima i uslugama vezanim uz spolno i reproduktivno zdravlje. Odbor također naglašava da adolescenti, bez obzira na dob, imaju pravo na pristup povjerljivim medicinskim konzultacijama i savjetovanju bez pristanka roditelja ili zakonskog skrbnika, ako to žele. To se razlikuje od prava na davanje

pristanaka na liječenje i ne treba podlijetati dobnom ograničenju.¹⁸

39. Odbor podsjeća države stranke na obvezu da osobama mlađim od osamnaest godina priznaju pravo na trajnu zaštitu od svih oblika iskorištavanja i zlostavljanja. Odbor ponovno navodi da osamnaest godina treba biti najniža dobna granica za stupanje u brak, novačenje u vojsku, bavljenje opasnim ili eksploativirajućim radom te kupnju i konzumaciju alkohola i duhana, s obzirom na veličinu rizika i štete koji su s tim povezani. Pri određivanju dobi za pristanak na spolni odnos, države stranke trebaju voditi računa o tome da treba pronaći ravnotežu između zaštite i razvojnih sposobnosti. Države trebaju izbjegavati kriminaliziranje adolescenata bliske dobi zbog spolnih odnosa koji su stvarno dobrovoljni i nisu eksploativirajući.

VIII. Građanska prava i slobode

Prijava rođenja

40. Neprijavlivanje rođenja može uzrokovati velike dodatne komplikacije tijekom adolescencije, poput uskraćivanja osnovnih usluga, nemogućnosti dokazivanja državljanstva ili dobivanja identifikacijskog dokumenta, povećanja rizika od iskorištavanja ili postajanja žrtvom trgovine ljudima, nepostojanja potrebnih zaštitnih mjera u kaznenopravnom i imigracijskom sustavu te novačenja maloljetnika. Adolescenti koji nisu prijavljeni pri rođenju ili odmah nakon toga trebaju naknadno dobiti besplatne rodne listove i biti upisani u matičnu evidenciju.

Sloboda izražavanja

41. U članku 13. Konvencije utvrđuje se da djeca imaju pravo na slobodu izražavanja i da ostvarenje tog prava može biti podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su navedena u članku 13. stavku 2. Obveza roditelja i skrbnika da na odgovarajući način usmjeravaju adolescente u skladu s njihovim razvojnim sposobnostima ne bi trebala utjecati na pravo adolescenata na slobodu izražavanja. Adolescenti imaju pravo tražiti, primati i priopćavati informacije i ideje te rabiti sredstva njihova širenja, uključujući govorni, pisani i znakovni jezik te neverbalno izražavanje slikama i umjetničkim djelima. U sredstva za izražavanje ubrajaju se, na primjer, knjige, novine, brošure, poster, oglasni transparenti, digitalni i audiovizualni mediji te odjevni i osobni stil.

Sloboda vjere

42. Odbor potiče države stranke da povuku sve rezerve glede članka 14. Konvencije, u kojemu se naglašava pravo djeteta na slobodu vjere i priznaju prava i dužnosti roditelja i zakonskih skrbnika da dijete usmjeravaju na način koji je u skladu s njegovim razvojnim sposobnostima (vidi i čl. 5.). Drugim riječima, dijete je ono koje ostvaruje pravo na slobodu vjere, a ne roditelj, pa roditeljska uloga nužno slabi kako dijete tijekom adolescencije sve aktivnije ostvaruje pravo na izbor. Slobodu vjere treba poštovati u školama i drugim institucijama, između ostaloga i u vezi s odlukom o pohađanju nastave vjeronauka, i treba zabraniti diskriminaciju na temelju vjere.¹⁹

Sloboda udruživanja

43. Adolescenti žele i trebaju provoditi sve više vremena sa svojim vršnjacima. Ne samo da to koristi njihovoj socijalizaciji nego i poboljšava njihove temeljne kompetencije za stvaranje uspješnih odnosa, zapošljavanje i sudjelovanje u zajednici jer tako razvijaju, među ostalim, emocionalnu pismenost, osjećaj pripadnosti i vještine, primjerice vještine rješavanja sukoba, i jačaju osjećaj povjerenja i bliskosti. Druženje s vršnjacima važan je kamen temeljac u razvoju adolescenata čiju vrijednost treba prepoznati u školi i

¹⁸ Vidi Opći komentar br. 12, stavak 101.

¹⁹ Vidi, na primjer, CRC/C/15/Add.194, stavci 32. i 33., i CRC/C/15/Add.181, stavci 29 i 30.

obrazovnom okružju, u rekreativnim i kulturnim aktivnostima te u mogućnostima za društveni, građanski, vjerski i politički angažman.

44. Države trebaju jamčiti da se pravo adolescenata na slobodu udruživanja i mirnog okupljanja u cijelosti poštuje, u skladu s ograničenjima navedenima u članku 15. stavku 2. Konvencije, među ostalim i osiguranjem sigurnih prostora i za djevojke i za mladiće. Adolescentima treba priznati pravo na osnivanje udruga, klubova, organizacija, parlamenata i foruma, u školi i izvan nje, stvaranje internetskih mreža, uključivanje u političke stranke i sindikate ili osnivanje vlastitih sindikata. Treba također uvesti mjere za zaštitu adolescenata branitelja ljudskih prava, posebno djevojaka, koje su često izložene rodno-specifičnim prijetnjama i nasilju.

Privatnost i povjerljivost

45. Pravo na privatnost tijekom adolescencije postaje sve važnije. Odbor je u više navrata izrazio zabrinutost zbog povreda privatnosti u vezi s povjerljivim medicinskim savjetima, prostorima za adolescente u institucijama i njihovim osobnim stvarima; korespondencijom i drugim oblicima komunikacije, u obitelji ili u drugim oblicima skrbi; i u vezi s izloženosti sudionika u kaznenim postupcima.²⁰ Adolescenti imaju pravo na privatnost i kad je riječ o pristupu evidenciji koja se o njima vodi u obrazovnim i zdravstvenim službama, službama za skrb o djeci, službama za zaštitu i pravosudnim sustavima. Te informacije trebaju biti dostupne isključivo uz pridržavanje propisanih postupovnih jamstava i to samo osobama koje su zakonski ovlaštene da ih primaju i da se njima koriste.²¹ Države trebaju, kroz razgovor s adolescentima, utvrditi pojave povreda privatnosti, među ostalim i one vezane uz osobno sudjelovanje u digitalnom okružju i uporabu podataka gospodarskih i drugih subjekata. Države također trebaju poduzeti sve potrebne mjere da povećaju povjerljivost podataka i privatnost adolescenata, u skladu s njihovim razvojnim sposobnostima, te da osiguraju da one poštuju.

Pravo na informacije

46. Iako pristup informacijama obuhvaća sve vrste medija, posebnu pozornost treba posvetiti digitalnom okružju zbog toga što se adolescenti sve više koriste mobilnom tehnologijom, a društveni i digitalni mediji postaju im najvažnije sredstvo za komunikaciju i za primanje, stvaranje i širenje informacija. Adolescentima digitalno okružje služi, među ostalim, za istraživanje njihovog identiteta, učenje, sudjelovanje, izražavanje mišljenja, igranje, socijaliziranje, politički angažman i pronalaženje zaposlenja. Nadalje, internet omogućuje pristup zdravstvenim informacijama, zaštitnoj pomoći, savjetodavnoj pomoći i konzultacijama, a države se internetom mogu služiti kao sredstvom za komunikaciju i povezivanje s adolescentima. Mogućnost pristupa relevantnim informacijama može imati velik pozitivan utjecaj na ravnopravnost. Za adolescente su vrlo važne preporuke donesene na danima opće rasprave o medijima 1996. i 2014.²² Države trebaju donijeti mjere kojima će osigurati da svi adolescenti, bez diskriminacije, imaju pristup različitim vrstama medija te potpomagati i unapređivati ravnopravan pristup digitalnom građanstvu, među ostalim i promicanjem formata dostupnim adolescentima s teškoćama u razvoju. Osnovni školski kurikulum treba uključivati pružanje poduke i potpore za razvoj vještina digitalne, informacijske, medijske i socijalne pismenosti adolescenata.²³

47. U digitalnom okružju adolescenti također mogu biti izloženi rizicima, kao što su internetske prevare, nasilje i govor mržnje, seksističke izjave o djevojkama,

²⁰ Vidi Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF), *Priručnik za provedbu Konvencije o pravima djeteta* (2007.), str. 203. do 211. Dostupno na adresi: www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

²¹ Vidi Opći komentar br. 16 (1988.) o pravu na privatnost, stavci 2. do 4.

²² Za raspravu iz 2014. vidi www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf;

²³ Vidi www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, stavak 95.

adolescenticama lezbijkama i gej, biseksualnim, transrodnim i interseksualnim adolescentima, virtualno zlostavljanje, mamljenje radi seksualnog iskorištavanja, trgovina ljudima, dječja pornografija, pretjerana seksualizacija te kontakt s oružanim i ekstremističkim skupinama. Međutim, zbog toga ne treba ograničavati pristup adolescenata digitalnom okruženju. Umjesto toga sigurnost adolescenata treba unapređivati cjelovitim strategijama, uključujući digitalno opismenjavanje radi upoznavanja adolescenata s rizicima interneta i strategije za očuvanje njihove sigurnosti, jačanjem zakonodavstva i mehanizama za provođenje zakona radi suzbijanja internetskog zlostavljanja i borbe protiv nekažnjavanja počinitelja te podučavanjem roditelja i stručnjaka koji rade s djecom. Države se potiču da osiguraju aktivan angažman adolescenata u izradi i provedbi inicijativa za promicanje sigurnosti na internetu, koje uključuju i vršnjačko mentorstvo. Treba ulagati u razvoj tehnoloških rješenja za prevenciju i zaštitu te raspoloživost pomoći i potpore. Države se potiču da zahtijevaju od poduzeća da poduzimaju dubinsku provjeru utjecaja na dječja prava radi utvrđivanja, sprečavanja i smanjenja utjecaja rizika na prava djece kada rabe digitalne medije te informacijske i komunikacijske tehnologije.

IX. Nasilje na djecom

Zaštita od svih oblika nasilja

48. Odbor upućuje države stranke na preporuke iz Općeg komentara br. 13 (2011.) o pravu djeteta na slobodu od svih oblika nasilja i Općeg komentara br. 18 (2014.) o štetnim praksama radi sveobuhvatnih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera za ukidanje svih oblika nasilja, uključujući zakonsku zabranu tjelesnog kažnjavanja u svim sredinama, te za promjenu i ukidanje svih štetnih praksa. Države stranke trebaju stvoriti više mogućnosti za razmjerno povećanje institucionalnih programa za prevenciju, rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju adolescenata žrtava. Odbor naglašava da adolescente treba uključiti u izradu preventivnih strategija i zaštitnih mjera za žrtve nasilja.

X. Obiteljsko okruženje i alternativna skrb

Potpora za roditelje i skrbnike

49. Uloga roditelja i skrbnika da pružaju sigurnost, emocionalnu stabilnost, ohrabrenje i zaštitu djeci ostaje važna u cijelom razdoblju adolescencije. Odbor naglašava da se obveze država da pruže odgovarajuću pomoć roditeljima i skrbnicima, kako je utvrđeno u članku 18. stavku 2. i 3. Konvencije, i da pomognu roditeljima da osiguraju potporu i životne uvjete nužne za optimalan razvoj u skladu s člankom 27. stavkom 2. jednako vrijede i za roditelje adolescenata. Pri pružanju te potpore treba poštovati prava i razvojne sposobnosti adolescenata te sve veći doprinos koji oni sami daju svome životu. Države trebaju osigurati da ne toleriraju i ne odobravaju nasilje u ime tradicionalnih vrijednosti, da ne povećavaju nejednakost odnosa moći u obiteljima i da time ne uskraćuju adolescentima mogućnost da ostvaruju svoja osnovna prava.²⁴

50. Odbor državama strankama skreće pozornost na značaj sve veće razlike između okruženja u kojemu žive adolescenti, koje karakterizira digitalna era i globalizacija, i onoga u kojemu su odrasli njihovi roditelji i skrbnici. Adolescenti su izloženi globalnoj komercijalizaciji i neminovno podvrgnuti njezinom utjecaju, a roditelji i zajednica sa svojim vrijednostima ne posreduju u tom procesu niti imaju utjecaja na njega, što može onemogućiti međugeneracijsko razumijevanje. U takvim promjenjivim okolnostima dovodi se u pitanje sposobnost roditelja i skrbnika da djelotvorno komuniciraju s adolescentima, usmjeravaju ih i štite, uzimajući pritom u obzir stvarnost u kojoj žive. Odbor preporučuje da države stranke provedu istraživanje s adolescentima i njihovim roditeljima i skrbnicima o tome kakvi su oblici usmjeravanja, pomoći, poduke i potpore potrebni kako bi se

²⁴ Vidi A/HRC/32/32.

pridonijelo uklanjanju međugeneracijskih iskustvenih razlika.

Adolescenti u alternativnoj skrbi

51. Postoje brojni dokazi o nepovoljnim ishodima dugoročnog boravaka adolescenata u velikim ustanovama i drugim oblicima alternativne skrbi, poput udomiteljskih obitelji ili malih skupina, iako u mnogo manjoj mjeri kad je riječ o potonjem. Ti adolescenti imaju lošije obrazovanje, ovisni su o socijalnoj skrbi i izloženi većem riziku od beskućništva, zatvaranja, neželjene trudnoće, ranog roditeljstva, zlorabe psihoaktivnih tvari, samoozljeđivanja i samoubojstva. Adolescenti obično moraju napustiti sustav alternativne skrbi kad navrše šesnaest do osamnaest godina života, a posebno su podložni seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju, trgovini ljudima i nasilju jer im nedostaju sustavi potpore ili zaštite i jer im nisu bile pružene nikakve mogućnosti da steknu vještine i sposobnosti da se zaštite. Adolescentima s teškoćama u razvoju često su uskraćene mogućnosti za život u zajednici i premješta ih se u ustanove za odrasle, gdje su izloženi povećanom riziku da stalno budu izloženi povredama prava.

52. Države trebaju pokazati čvrsto opredjeljenje za pružanje potpore adolescentima u alternativnoj skrbi i više u nju ulagati. Treba preferirati udomiteljske obitelji i male domove i uz to donijeti mjere za suzbijanje diskriminacije, redovito preispitivati individualnu situaciju adolescenata, pomoći im da se obrazuju, omogućiti im da stvarno izraze svoje mišljenje u procesima koji ih se tiču i izbjegavati često seljenje. Države se potiču da osiguraju da se institucionalizacija primjenjuje samo kao krajnja mjera i da se odgovarajuća zaštita pruži svoj institucionaliziranoj djeci, među ostalim i tako da im se omogući pristup mehanizmima za povjerljive pritužbe i pravosuđu. Države također trebaju donijeti mjere za potporu neovisnosti i poboljšanje životnih mogućnosti adolescenata u alternativnoj skrbi te posvetiti pozornost rizicima i nesigurnosti s kojima se suočavaju kad dovoljno odrastu da napuste sustav skrbi.

53. Adolescentima koji napuštaju sustav alternativne skrbi treba pomoći da se pripreme za prijelaz, da dobiju pristup zapošljavanju, smještaju i psihološkoj potpori, da zajedno sa svojim obiteljima sudjeluju u rehabilitaciji, kad je to u njihovom najboljem interesu, te da dobiju pristup uslugama podrške nakon završetka skrbi, u skladu sa Smjernicama za alternativnu skrb o djeci.²⁵

Obitelji kojima su na čelu adolescenti

54. Mnogobrojni su adolescenti primarni skrbnici svojih obitelji, bilo zato što su sami roditelji ili zato što su njihovi roditelji umrli, nestali ili su odsutni. Prema člancima 24. i 27. Konvencije adolescenti koji su roditelji i skrbnici trebaju dobiti osnovno znanje o dječjem zdravlju, prehrani i dojenju i odgovarajuću pomoć za ispunjavanje svojih odgovornosti prema djeci za koju su odgovorni te, po potrebi, financijsku pomoć za prehranu, odjeću i smještaj. Adolescenti skrbnici trebaju dodatnu podršku kako bi mogli uživati svoja prava na obrazovanje, igru i sudjelovanje. Posebno je važno da države uvedu intervencije u okviru socijalne zaštite u ključnim fazama životnog ciklusa i da udovolje posebnim potrebama adolescenata skrbnika.

XI. Osnovno zdravlje i dobrobit

Zdravstvena zaštita

55. Zdravstvene usluge obično nisu prilagođene posebnim zdravstvenim potrebama adolescenata, a taj se problem povećava zbog nedostatka demografskih, epidemioloških i statističkih podataka razvrstanih prema dobi, spolu i invaliditetu. Kada traže pomoć, adolescenti se često suočavaju sa zakonskim i financijskim preprekama, diskriminacijom, nedostatkom povjerljivosti i poštovanja, nasiljem i zlostavljanjem, stigmom i kritiziranjem

²⁵ Rezolucija Opće skupštine UN-a 64/142, prilog. Vidi također Opći komentar br. 9.

zdravstvenih radnika.

56. Zdravlje adolescenata ponajviše ovisi o socijalnim i ekonomskim odrednicama te o strukturnim nejednakostima, koje se posreduju ponašanjem i aktivnošću na individualnoj, vršnjačkoj, školskoj, lokalnoj i društvenoj razini. Države stranke zbog toga trebaju, u suradnji s adolescentima, provesti opsežno višedioničko preispitivanje prirode i razmjera zdravstvenih problema adolescenata i prepreka na koje nailaze pri stjecanju pristupa uslugama, te na osnovi toga donijeti sveobuhvatne zdravstvene politike, programe i strategije za javno zdravlje.

57. Problemi s mentalnim zdravljem i psihosocijalni problemi, poput samoubojstava, samoozljeđivanja, poremećaja u prehrani i depresije, najvažniji su uzroci lošeg zdravlja, morbiditeta i mortaliteta među adolescentima, a osobito među onima u osjetljivim skupinama.²⁶ Ti su problemi posljedica složenog međudjelovanja genetičkih i bioloških uzroka te uzroka vezanih uz ličnost i okoliš, a povećavaju ih, primjerice, iskustva sukoba, raseljavanja, diskriminacije, vršnjačkog nasilja i socijalne isključenosti te pritisaka vezanih uz fizički izgled i kulturu u kojoj se teži "savršenstvu". Među čimbenike za koje je poznato da unapređuju otpornost i zdrav razvoj te štite od mentalnih bolesti ubrajaju se bliski odnosi s najvažnijim odraslim osobama i njihova podrška, pozitivni uzori, primjeren životni standard, pristup kvalitetnom srednjem obrazovanju, sloboda od nasilja i diskriminacije, mogućnosti za utjecaj i odlučivanje, svijest o mentalnom zdravlju, vještine rješavanja problema i suočavanja s poteškoćama te sigurna i zdrava lokalna sredina. Odbor naglašava da države trebaju usvojiti pristup zasnovan na javnom zdravlju i psihosocijalnoj potpori, a ne na prekomjernoj medicaciji i institucionalizaciji. Potrebno je sveobuhvatno višesektorsko djelovanje u okviru integriranih sustava za zaštitu mentalnog zdravlja adolescenata u koje su uključeni roditelji, vršnjaci, šira obitelj i škole, te potpora i pomoć obučenog osoblja.²⁷

58. Odbor potiče Države da usvoje sveobuhvatne rodno i spolno osjetljive politike za spolno i reproduktivno zdravlje adolescenata, naglašavajući pritom da neravno prava pristup adolescenata tim informacijama, proizvodima i uslugama predstavlja diskriminaciju.²⁸ Zbog nedostupnosti tih usluga adolescentice su najviše izložene riziku od smrti ili ozbiljnih ili doživotnih ozljeda u trudnoći i pri porođaju. Svim adolescentima trebaju biti dostupne besplatne, povjerljive, adekvatne i nediskriminirajuće usluge vezane uz spolno i reproduktivno zdravlje te informacije i obrazovanje, koje mogu dobiti preko interneta ili osobno, među ostalim u vezi s planiranjem obitelji, kontracepcijom, uključujući hitnu kontracepciju, prevencijom, zaštitom od spolno prenosivih infekcija i njihovim liječenjem, savjetovanjem, prekonceptijskom skrbi, zdravstvenom zaštitom majki i higijenom za vrijeme menstruacije.

59. Ne bi se trebala ograničavati dostupnost proizvoda, informacija i savjeta u vezi sa spolnim i reproduktivnim zdravljem, primjerice, ne bi se trebao zahtijevati pristanak ili odobrenje treće strane. Nadalje, treba uložiti snažne napore da se prevladaju prepreke za pristup tim uslugama uzrokovane stigmatizacijom i strahom koji doživljavaju, primjerice, adolescentice, djevojke s teškoćama u razvoju, adolescentice lezbijke i gej, biseksualni, transrodni i interseksualni adolescenti. Odbor potiče države da dekriminaliziraju pobačaj kako bi se djevojkama osigurao pristup uslugama pobačaja i skrbi nakon pobačaja, da preispitaju zakonodavstvo kako bi se jamčilo da se vodi briga o najboljim interesima trudnih adolescentica te da osiguraju da se pri odlučivanju o pobačaju uvijek sasluša i poštuje njihovo mišljenje.

60. Obrazovanje o spolnom i reproduktivnom zdravlju koje je prilagođeno dobi, sveobuhvatno, inkluzivno, zasnovano na znanstvenim dokazima i standardima ljudskih

²⁶ Vidi Opći komentar br. 15 (2013.) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja, stavak 38.

²⁷ Vidi A/HRC/32/32.

²⁸ Vidi Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava, Opći komentar br. 20 (2009.) o nediskriminaciji u ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, stavak 29.

prava te razrađeno u suradnji s adolescentima treba biti dio obveznog školskog kurikulumu i obuhvaćati adolescente koji ne pohađaju školu. Treba posvetiti pozornost ravnopravnosti spolova, spolnoj raznolikosti, pravima na spolno i reproduktivno zdravlje, odgovornom roditeljstvu i spolnom ponašanju, sprečavanju nasilja te sprečavanju preuranjene trudnoće i spolno prenosivih infekcija. Informacije trebaju biti dostupne u alternativnim formatima da budu pristupačne svim adolescentima, a osobito se treba voditi računa o adolescentima s teškoćama u razvoju.

HIV/AIDS

61. Adolescenti su jedina dobna skupina u kojoj se povećava smrtnost uzrokovana AIDS-om.²⁹ Adolescenti ponekad imaju problema s dobivanjem pristupa antiretrovirusnom liječenju i nastavkom liječenja; obvezan pristanak skrbnika za pristup uslugama vezanim uz HIV, otkrivanje da imaju HIV i stigma povezana s tim neke su od prepreka. Adolescentice su nerazmjerno više pogođene jer se na njih odnosi dvije trećine novih infekcija. Adolescentice lezbijke, gej, biseksualni i transrodni adolescenti, adolescenti koji pružaju seksualne usluge za novac, robu ili druge usluge i adolescenti koji ubrizgavaju drogu izloženi su većem riziku od zaraze HIV-om.

62. Odbor potiče države da prepoznaju različite životne situacije adolescenata i omoguće im pristup povjerljivom testiranju na HIV, savjetodavnim uslugama i programima za prevenciju i liječenje HIV-a utemeljenim na dokazima, koje provodi osoblje koje je za to obučeno i u cijelosti poštuje prava adolescenata na privatnost i nediskriminaciju. Zdravstvene usluge trebaju uključivati informacije o HIV-u, testiranje na HIV i dijagnostiku HIV-a; informacije o kontracepciji i uporabi prezervativa; zaštitu i liječenje, uključujući antiretrovirusne i druge lijekove te srodne tehnologije za zaštitu od HIV-a/AIDS-a i njihovo liječenje; savjete o odgovarajućoj prehrani; duhovnu i psihosocijalnu potporu; te obiteljsku skrb, skrb u lokalnoj zajednici i kućnu skrb. Treba razmotriti preispitivanje zakona o HIV-u kojima se kriminalizira nenamjerno prenošenje HIV-a i neotkrivanje statusa HIV-a.

Uporaba droga među adolescentima

63. Veća je vjerojatnost da će adolescenti biti navedeni na uporabu droga, i da bi mogli biti izloženi većem riziku od štetnog utjecaja droga, nego odrasli, a uporaba droga započeta u adolescenciji češće dovodi do ovisnosti. Najvećem su riziku od štetnog djelovanja droga izloženi adolescenti koji žive na ulici, oni koji su isključeni iz škole, oni koji su doživjeli traumatska iskustva, raspad obitelji ili zlostavljanje te oni koji žive u obiteljima ovisnika o drogama. Države stranke obvezne su zaštititi adolescente od nezakonite uporabe narkotičkih droga i psihotropnih tvari. Države stranke trebaju osigurati pravo adolescenata na zdravlje u vezi s uporabom tih tvari te duhana, alkohola i otapala te trebaju uspostaviti službe za prevenciju, smanjenje štete i liječenje ovisnosti, bez diskriminacije i s dostatnim proračunskim sredstvima. Umjesto kaznenih ili represivnih politika za kontrolu uporabe droga među adolescentima preporučuju se alternativne mjere.³⁰ Adolescenti također trebaju dobiti točne i objektivne informacije, utemeljene na znanstvenim dokazima, radi sprečavanja uporabe psihoaktivnih tvari i svođenja na najmanju mjeru štete od njihove uporabe.

Ozljede i sigurna okolina

64. Nenamjerne ozljede ili ozljede uzrokovane nasiljem vodeći su uzrok smrti i invalidnosti među adolescentima. Većina nenamjernih ozljeda nastaje kao posljedica prometnih nesreća, utapanja, opekline, padova i trovanja. Da bi smanjile rizik, države stranke trebaju izraditi višesektorske strategije koje uključuju propise o uporabi zaštitne opreme, mjere koje se odnose na vožnju pod utjecajem alkohola i izdavanje vozačkih

²⁹ Vidi http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, str. 3.

³⁰ Vidi A/HRC/32/32.

dozvola, programe za obrazovanje, razvoj vještina i promjenu ponašanja, prilagodbu okoline i pružanje usluga skrbi i rehabilitacije ozlijeđenima.

Odgovarajući životni standard

65. Siromaštvo u adolescenciji ima duboke posljedice, a ponekad uzrokuje ekstremni stres i nesigurnost te socijalnu i političku isključenost. Strategije koje se nameću adolescentima ili koje adolescenti usvajaju zbog teške financijske situacije mogu uključivati prestanak školovanja; stupanje u dječje ili prisilne brakove, seksualno iskorištavanje, trgovinu ljudima, opasan ili eksploatirajući rad, ili rad koji otežava obrazovanje, priključivanje bandama, novačenje u paravojne postrojbe i migraciju.

66. Države se podsjećaju da svako dijete ima pravo na odgovarajući životni standard koji mu omogućuje tjelesni, mentalni, duhovni, moralni i društveni razvoj i potiče ih se da uvedu minimum socijalne zaštite kojim se adolescentima i njihovim obiteljima pruža sigurnost osnovnog prihoda, zaštita od gospodarskih šokova i dugotrajnih gospodarskih kriza te pristup socijalnim službama.

XII. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti

Obrazovanje

67. Jamčenje prava na univerzalno, kvalitetno i inkluzivno obrazovanje i strukovnu izobrazbu najvažnije je političko ulaganje koje države mogu napraviti da osiguraju trenutačan i dugoročan razvoj adolescenata, a sve je više dokaza o iznimno pozitivnom utjecaju srednjeg obrazovanja.³¹ Države se potiču da hitno uvedu široko dostupno srednje obrazovanje za sve i da svim odgovarajućim sredstvima učine da više i visoko obrazovanje bude dostupno svima na temelju sposobnosti.

68. Odbor izražava duboku zabrinutost zbog problema koje mnoge države imaju s ostvarivanjem ravnopravnog upisa djevojaka i mladića te sa zadržavanjem djevojaka u školi nakon završetka osnovnog obrazovanja. Ulaganje u srednje obrazovanje djevojaka, što je obveza koju treba ispuniti radi usklađivanja s člancima 2., 6. i 28. Konvencije, također služi za njihovu zaštitu od stupanja u dječje i prisilne brakove, seksualnog iskorištavanja i preuranjene trudnoće, i uvelike pridonosi budućem ekonomskom potencijalu njih i njihove djece. Treba također ulagati u strategije kojima se promiču pozitivni rodni odnosi i društvene norme; suzbijati seksualno i rodno zasnovano nasilje, među ostalim i u školama; te promicati pozitivne uzore, obiteljsku potporu i ekonomsko osnaživanje žena, kako bi se uklonile zakonske, političke, kulturne, ekonomske i socijalne prepreke koje djevojkama stoje na putu. Nadalje, države trebaju prihvatiti činjenicu da se sve veći broj mladića ne upisuje u školu niti ostaje u školi, utvrditi uzroke i donijeti odgovarajuće mjere za potporu trajnog školovanja mladića.

69. Odbor sa zabrinutošću primjećuje da postoji velik broj marginaliziranih adolescenata kojima se ne pruža prilika za prijelaz u srednje obrazovanje, kao što su, primjerice, adolescenti koji žive u siromaštvu; adolescentice lezbijke i gejevi, biseksualni, transrodni i interseksualni adolescenti; adolescenti pripadnici manjina; adolescenti s psihosocijalnim, senzornim ili tjelesnim teškoćama; adolescenti koji migriraju; adolescenti u oružanim sukobima ili prirodnim katastrofama; te adolescenti koji žive na ulici ili rade. Proaktivnim mjerama treba ukinuti diskriminaciju u pristupu obrazovanju marginaliziranih skupina; među ostalim i uspostavljanjem programa prijenosa gotovine, poštovanjem manjinskih i autohtonih kultura te djece iz svih vjerskih zajednica, promicanjem inkluzivnog obrazovanja za djecu s teškoćama u razvoju, suzbijanjem vršnjačkog nasilja i diskriminatornih stavova u obrazovnom sustavu i omogućavanjem obrazovanja u izbjegličkim kampovima.

³¹ Vidi www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

70. Treba nastojati razgovarati s adolescentima o tome što ih sprečava da nastave školovanje, s obzirom na to da velik broj njih prerano prekida školovanje i ostaje neobrazovan i nekvalificiran. Odbor je uočio da tome pridonose sljedeći čimbenici: školarine i srodni troškovi; siromaštvo obitelji i nedostatak odgovarajućih programa socijalne zaštite, uključujući adekvatno zdravstveno osiguranje; nedostatak odgovarajućih i sigurnih sanitarija za djevojke; isključivanje iz škole trudnih učenica i adolescentica majki; neprekidno okrutno, nehumano i ponižavajuće kažnjavanje; pomanjkanje učinkovitih mjera za eliminiranje seksualnog uznemiravanja u školi; seksualno iskorištavanje djevojaka; sredine koje djevojkama ne omogućuju inkluziju niti im pružaju sigurnost; neodgovarajuće nastavne metode; irelevantan ili zastarjeli kurikulum; činjenica da se učenici ne potiču na samostalno učenje; te vršnjačko nasilje. Nadalje, škole često nisu dovoljno fleksibilne prema adolescentima koji moraju uskladiti radne i/ili obiteljske odgovornosti s obrazovanjem jer jedino tako mogu redovito podmirivati troškove školovanja. U skladu s člankom 28. stavkom 1. Konvencije i četvrtim ciljem održivog razvoja države trebaju uvesti sveobuhvatne i proaktivne mjere za rješavanje tih problema, povećanje broja upisanih učenika, produženje pohađanja nastave, smanjenje broja učenika koji prerano napuštaju školu i pružanje mogućnosti za završetak obrazovanja onima koji su ga prekinuli.

71. Odbor skreće pozornost na svoj Opći komentar br. 1 (2001.) o ciljevima obrazovanja, u kojemu navodi potrebu da obrazovanje bude usmjereno na djecu, prilagođeno djeci i osposobljavajuće te naglašava da bi pedagogija u većoj mjeri biti participativna i suradnička.³² Kurikulumi srednjeg obrazovanja trebaju biti izrađeni tako da osposobe adolescente za aktivno sudjelovanje, omoguće im da steknu poštovanje prema ljudskim pravima i temeljnim slobodama, promiču njihov građanski angažman i pripreme ih za odgovoran život u slobodnom društvu. Da bi adolescenti ostvarili svoje pune potencijale i da bi ih se zadržalo u školi treba voditi brigu o oblikovanju okoline za učenje i osigurati da se potpuno realizira kapacitet adolescenata za učenje, rad s vršnjacima i osposobljavanje, treba se usmjeriti na eksperimentalno učenje i istraživanje te ograničiti testiranje.

Prijelaz iz obrazovanja u strukovnu izobrazbu i/ili dostojanstven rad

72. Velik broj adolescenata ne sudjeluje ni u obrazovnom sustavu, ni u strukovnoj izobrazbi, niti je zaposlen, što u razdoblju njihova sazrijevanja u odrasle ljude uzrokuje nerazmjerne razine nezaposlenosti, podzaposlenosti ili eksploatacije. Odbor potiče države da pruže potporu adolescentima koji ne pohađaju školu na način koji je primjeren njihovoj dobi kako bi im olakšale pronalaženje dostojanstvenog rada, među ostalim i usklađivanjem zakona o obrazovanju i zakona o radu, i da donesu politike za poticanje njihovog budućeg zapošljavanja.³³ U skladu s člankom 28. stavkom 1. točkom (d) države trebaju omogućiti da obrazovno i profesionalno informiranje i usmjeravanje bude raspoloživo i dostupno adolescentima.

73. Obrazovanje i strukovna izobrazba, bilo da se provode formalno ili neformalno, trebaju biti usmjereni na razvoj vještina za dvadeset i prvo stoljeće³⁴ koje se traže na suvremenom tržištu rada, što uključuje integriranje mekih i prenosivih vještina u kurikulum; širenje mogućnosti za eksperimentalno ili praktično učenje; razvoj strukovne izobrazbe u skladu sa zahtjevima tržišta rada; osnivanje partnerstava javnog i privatnog sektora za poduzetništvo, stažiranje i strukovno naukovanje; te usmjeravanje u vezi s mogućnostima za akademsko i strukovno obrazovanje. Države također trebaju širiti

³² Vidi Opći komentar br. 1 (2001.) o ciljevima obrazovanja, stavak 2.

³³ Cilj 8.6 u sklopu ciljeva održivog razvoja odnosi se na "mlade" (adolescente između 15 i 24 godine starosti). Vidi Rezoluciju Opće skupštine UN-a 70/1.

³⁴ Pojam "vještine za dvadeset i prvo stoljeće" odnosi se na veliku skupinu znanja, vještina, radnih navika i karakternih osobina koje edukatori, školski reformatore, sveučilišni profesori, poslodavci i drugi smatraju presudnima za uspjeh u današnjem svijetu, a osobito u akademskim programima te suvremenim karijerama i poslovima.

informacije o pravima zaposlenika, uključujući prava koja se odnose na članstvo u sindikatima i strukovnim udrugama.

Slobodno vrijeme, rekreacija i umjetnosti

74. Pravo adolescenata na odmor i slobodno vrijeme te na slobodno sudjelovanje u igri te rekreativnim i umjetničkim aktivnostima, na internetu i izvan njega, bitno je za njihovo istraživanje identiteta jer im omogućuje da istražuju svoju kulturu, oblikuju nove umjetničke forme, stvaraju odnose i razvijaju se kao ljudska bića. Slobodno vrijeme, rekreacija i umjetnosti pružaju adolescentima osjećaj jedinstvenosti koji je fundamentalan za pravo na ljudsko dostojanstvo, optimalan razvoj, slobodu izražavanja, sudjelovanje i privatnost. Odbor sa žaljenjem primjećuje da se ta prava u adolescenciji općenito zanemaruju, pogotovo kad je riječ o djevojkama. Strah od adolescenata u javnom prostoru i neprijateljsko raspoloženje prema njima te nedostatak adolescentima prilagođenog urbanističkog planiranja, obrazovne infrastrukture i infrastrukture za slobodno vrijeme, može spriječiti slobodno bavljenje rekreativnim aktivnostima i sportom. Odbor skreće pozornost državama na prava iz članka 31. Konvencije i na svoje preporuke iz Općeg komentara br. 17 (2013.) o pravu djeteta na odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreativne aktivnosti, kulturni život i umjetnosti.

XIII. Posebne zaštitne mjere

Migracija

75. Sve veći broj adolescentica i adolescenata migrira, unutar svoje zemlje podrijetla ili izvan nje, u potrazi za boljim životnim standardom i obrazovanjem ili radi ponovnog spajanja obitelji. Mnogima od njih migracija pruža značajne društvene i ekonomske mogućnosti. Međutim, u migraciji su također izloženi rizicima, uključujući tjelesne ozljede, psihološke traume, marginalizaciju, diskriminaciju, ksenofobiju, seksualno i ekonomsko iskorištavanje te, kad prelaze granice, imigracijske racije i zadržavanje.³⁵ Mnogim adolescentima migrantima uskraćen je pristup obrazovanju, smještaju, zdravstvu, rekreaciji, sudjelovanju, zaštiti i socijalnom osiguranju. Čak i kada su prava na usluge zaštićena zakonima i politikama, adolescenti ponekad nailaze na administrativne i druge prepreke u pristupu tim uslugama, uključujući sljedeće: zahtjeve za identifikacijskim dokumentima ili brojevima socijalnog osiguranja; štetne i neprecizne postupke za određivanje dobi; financijske i jezične barijere; te rizik da će biti zadržani ili deportirani ako dobiju pristup uslugama.³⁶ Odbor upućuje države stranke na svoje sveobuhvatne preporuke u vezi s djecom migrantima.³⁷

76. Odbor naglašava da se u članku 22. Konvencije priznaje potreba za posebnim mjerama za djecu izbjeglice i djecu tražitelje azila kako bi mogla uživati svoja prava i imati koristi od dodatnih zaštitnih mjera koje su za njih predviđene u okviru međunarodnog režima zaštite izbjeglica. Ti adolescenti ne bi trebali podlijetati ubrzanim postupcima udaljavanja, nego treba razmotriti njihov ulazak na teritorij, i ne treba ih vratiti niti im uskratiti ulazak prije nego što se procijene njihovi najbolji interesi i utvrdi potreba za međunarodnom zaštitom. U skladu s obvezom iz članka 2. da u svojim jurisdikcijama poštuju i osiguraju prava svakog djeteta, bez obzira na njegov status, države trebaju donijeti dobnu i rodno osjetljive zakone o adolescentima bez pratnje i adolescentima odvojenim od roditelja, izbjeglicama, tražiteljima azila te migrantima, zasnovane na načelu najboljih interesa, u kojima će se dati prednost procjeni potreba za zaštitom pred određivanjem

³⁵ Vidi www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³⁶ Vidi Agencija za temeljna prava "Uhićenje migranata u nezakonitom položaju – pitanja temeljnih prava", 9. listopada 2012. Dostupno na adresi: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-apprehension-migrants-irregular-situation_en.pdf.

³⁷ Vidi www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf.

imigracijskog statusa, zabraniti zadržavanje imigranata i uputiti na preporuke iz Općeg komentara br. 6 (2005.) o postupanju prema djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja izvan njihove zemlje podrijetla, u kojima se posvećuje pozornost posebnoj osjetljivosti tih adolescenata.³⁸ Države također trebaju donijeti mjere za rješavanje uzroka migracije adolescenata te osjetljivosti i povreda prava s kojima se suočavaju adolescenti koji ostanu u zemlji nakon što im roditelji emigriraju, uključujući prestanak pohađanja nastave, dječji rad, izloženost nasilju i kriminalu te naporne kućne obveze.

Trgovanje ljudima

77. Mnogi su adolescenti izloženi riziku da postanu žrtve trgovanja ljudima iz ekonomskih razloga ili radi seksualnog iskorištavanja. Države se potiču da uspostave sveobuhvatne i sustavne mehanizme za prikupljanje podataka o prodaji djece, trgovanju djecom i otmicama djece, omogućujući razvrstavanje podataka i posvećujući posebnu pozornost djeci koja žive u najrizičnijim uvjetima. Države također trebaju uložiti u usluge rehabilitacije i reintegracije te u psihosocijalnu potporu djeci žrtvama. Treba obratiti pozornost na rodno-zasnovane dimenzije osjetljivosti i iskorištavanja. Treba provoditi aktivnosti podizanja svijesti, među ostalim i kroz društvene medije, kako bi se roditelje i djecu upozorilo na opasnosti od trgovanja ljudima u njihovoj zemlji i u inozemstvu. Države se potiču da ratificiraju Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i da na odgovarajući način usklade svoje zakonodavstvo.

Konflikti i krize

78. Oružani sukobi i humanitarne krize uzrokuju raspadanje društvenih normi i gubitak podrške obitelji i lokalne zajednice. Zbog njih mnogi raseljeni adolescenti i oni pogođeni krizom moraju preuzeti odgovornosti odraslih i izlažu se riziku od seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja, dječjih i prisilnih brakova te trgovanja ljudima. Nadalje, velika je vjerojatnost da će adolescentima u takvim situacijama biti uskraćeno obrazovanje, usavršavanje, sigurne mogućnosti za zapošljavanje i pristup odgovarajućim uslugama i informacijama vezanim uz spolno i reproduktivno zdravlje te da će se suočiti s izolacijom, diskriminacijom i stigmatizacijom, problemima s mentalnim zdravljem i rizičnim ponašanjem.

79. Odbor izražava zabrinutost zbog toga što se humanitarnim programima nije uspjelo pronaći rješenje za posebne potrebe i ostvarenje prava adolescenata. Odbor potiče države da osiguraju da se adolescentima sustavno pružaju prilike za aktivno sudjelovanje u razvoju i izradi zaštitnih sustava i procesa pomirenja i izgradnje mira. Na ulaganja namijenjena postkonfliktnoj i tranzicijskoj obnovi treba gledati kao na mogućnost koja se pruža adolescentima da pridonesu gospodarskom i društvenom razvoju, stvaranju otpornosti i mirnoj tranziciji zemlje. Osim toga, u programima pripravnosti za izvanredne situacije treba voditi računa o adolescentima, njihovoj osjetljivosti i pravu na zaštitu te o njihovoj potencijalnoj ulozi da pruže podršku u lokalnoj zajednici i pomognu da se smanji rizik.

Novačenje u oružane snage i skupine

80. Odbor izražava duboko žaljenje zbog novačenja adolescenata i adolescentica, među ostalim i kroz društvene medije, u oružane snage država, oružane skupine i paravojne postrojbe te potiče sve države stranke da ratificiraju Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o sudjelovanju djece u oružanim sukobima. Odbor također izražava zabrinutost zbog izloženosti adolescenata terorističkoj propagandi, ekstremističkim stajalištima i sudjelovanju u terorističkim aktivnostima. Treba provoditi istraživanja s adolescentima kako bi se ispitalo koji čimbenici potiču njihovo uključivanje u takve aktivnosti, a države trebaju reagirati odgovarajućim mjerama u skladu s dobivenim

³⁸ Vidi Opći komentar br. 6 (2005.) o postupanju prema djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja izvan njihove zemlje podrijetla.

rezultatima, obraćajući posebnu pozornost na mjere koje promiču socijalnu integraciju.

81. Države trebaju osigurati oporavak i rodno osjetljivu reintegraciju adolescenata unovačenih u oružane snage i skupine, uključujući i one koji migriraju, te zabraniti novačenje ili angažman adolescenata u svim neprijateljskim sukobima, mirovnim pregovorima i sporazumima ili pregovorima i sporazumima o prekidu vatre s oružanim skupinama.³⁹ Države trebaju dati potporu mogućnostima za sudjelovanje adolescenata u mirovnim pokretima i vršnjačkim pristupima nenasilnom rješavanju sukoba baziranim u lokalnim zajednicama kako bi osigurale održivost i kulturnu primjerenost intervencija. Odbor potiče države da poduzmu odlučne mjere kako bi osigurale da se da u najkraćem roku i na odgovarajući način riješe slučajevi seksualnog nasilja, seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te drugih zlouporaba ljudskih prava adolescenata vezani uz sukobe.

82. Odbor priznaje činjenicu da se u mnogim dijelovima svijeta adolescenti novače u bande i skupine (*pandillas*), koje im često pružaju socijalnu potporu, izdržavaju ih, štite i pružaju osjećaj identiteta kada te ciljeve ne mogu ostvariti zakonitim aktivnostima. Međutim, atmosfera straha, nesigurnosti i nasilja koju članstvo u bandama stvara ugrožava ostvarenje prava adolescenata i značajan je uzročnik njihove migracije. Odbor preporučuje da se umjesto agresivnih metoda kaznenog progona da prednost sveobuhvatnim javnim politikama usmjerenim na rješavanje glavnih uzroka maloljetničkog nasilja i organiziranja bandi. Treba ulagati u preventivne aktivnosti za adolescente izložene riziku, intervencije za ohrabrivanje adolescenata da napuste bande, rehabilitaciju i reintegraciju članova bandi, postupke za popravljivanje štete i osnivanje lokalnih udruga za borbu protiv zločina i nasilja, s naglaskom na školi, obitelji i mjerama za socijalnu inkluziju. Odbor potiče države da vode računa o adolescentima koji su bili prisiljeni napustiti svoju zemlju zbog nasilja bandi i da im dodijele status izbjeglica.

Dječji rad

83. Odbor naglašava da svi adolescenti imaju pravo na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i najgorih oblika dječjeg rada te potiče države da provedu odredbe članka 32. stavka 2. Konvencije te Konvenciju o minimalnoj dobi za zasnivanje radnog odnosa br. 138 iz 1973. i Konvenciju o najgorim oblicima dječjeg rada br. 182 iz 1999., koje je donijela Međunarodna organizacija rada.

84. Uvođenje rada u oblicima koji su prilagođeni dobi ima važnu razvojnu ulogu u životima adolescenata jer im pruža potrebne vještine i omogućuje im da nauče kako preuzeti odgovornost i, po potrebi, pridonijeti ekonomskom blagostanju svojih obitelji i pomoći im da steknu pristup obrazovanju. Dječji rad treba suzbijati sveobuhvatnim mjerama, u koje spadaju tranzicija od škole do posla, društveni i gospodarski razvoj, programi za iskorjenjivanje siromaštva te univerzalan i slobodan pristup kvalitetnom i inkluzivnom osnovnom i srednjem obrazovanju. Treba naglasiti da adolescenti, kada navršu najnižu dob za zaposlenje propisanu u svojoj zemlji, koja treba biti usklađena s međunarodnim standardima i obveznim obrazovanjem, imaju pravo obavljati lagane poslove u odgovarajućim uvjetima, s tim da se poštuju njihova prava na obrazovanje i odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreativne aktivnosti, kulturni život i umjetnosti.

85. Odbor preporučuje da države usvoje prijelazni pristup radi uravnoteženja pozitivne uloge rada u životima adolescenata i osiguranja njihovog prava na obvezno obrazovanje, bez diskriminacije. Školovanje i uvođenje u dostojanstven rad treba koordinirati kako bi se i jedno i drugo omogućilo u životima adolescenata, u skladu s njihovom dobi i djelotvornim mehanizmima za reguliranje tog rada, i kako bi im se pružila pravna zaštita kada su adolescenti žrtve iskorištavanja. Zaštita od opasnog rada za svu djecu mlađu od osamnaest godina treba biti propisana, a posebni oblici štetnog rada jasno navedeni. Treba dati prioritet nastojanjima da se spriječi težak rad i loši uvjeti rada, posvećujući posebnu pozornost djevojkama koje obavljaju kućanske poslove i drugim, često "nevidljivim" radnicima.

³⁹ Vidi A/68/267, stavci 81. do 87.

Pravosuđe za adolescente

86. Adolescenti mogu doći u doticaj s pravosudnim sustavima ako dođu u sukob sa zakonom, kao žrtve ili svjedoci zločina ili iz drugih razloga, kao što su zbrinjavanje, skrbništvo ili zaštita. Potrebne su mjere za smanjenje osjetljivosti adolescenata, žrtava i počinitelja zločina.

87. Države stranke potiču se da uvedu sveobuhvatne politike maloljetničkog pravosuđa s naglaskom na restorativnoj pravdi, odstupanju od pravosudnih postupaka, alternativama pritvaranju i preventivnim intervencijama te da se usmjere na društvene čimbenike i glavne uzroke, u skladu s člancima 37. i 40. Konvencije te Smjernicama Ujedinjenih naroda za prevenciju maloljetničke delikvencije. Treba se usredotočiti na rehabilitaciju i reintegraciju, među ostalim i adolescenata uključenih u aktivnosti koje se svrstavaju u terorizam, u skladu s preporukama iz Općeg komentara br. 10 (2007.) o pravima djece u maloljetničkom pravosuđu. Pritvaranje treba primjenjivati samo kao krajnju mjeru i u najkraćem mogućem razdoblju, a adolescente treba pritvoriti odvojeno od odraslih. Odbor naglašava da je nužno zabraniti smrtnu kaznu i doživotan zatvor za sve osobe osuđene za kazneno djelo koje su počinile u dobi mlađoj od osamnaest godina. Odbor izražava duboku zabrinutost zbog toga što jedan broj država želi sniziti dob kaznene odgovornosti. Odbor poziva države da zadrže dob kaznene odgovornosti od osamnaest godina.

XIV. Međunarodna suradnja

88. Odbor naglašava da provedba Konvencije zahtijeva suradnju država stranaka i naglašava potrebu za međunarodnom suradnjom. Odbor potiče države stranke da u ostvarivanju prava adolescenata, kada je potrebno, pridonose tehničkoj pomoći Ujedinjenih naroda i regionalnih organizacija i da se njome koriste.

XV. Diseminacija

89. Odbor preporučuje da države stranke široko distribuiraju ovaj Opći komentar svim dionicima, osobito parlamentu i svim razinama vlasti, uključujući ministarstva, odjele i tijela gradske/lokalne vlasti te svim adolescentima. Odbor također preporučuje da se ovaj Opći komentar prevede na sve relevantne jezike, na način koji je primjeren adolescentima i u formatima koji su dostupni adolescentima s teškoćama u razvoju.
